

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

จันทร์บริณกุลานถ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระ. ปทานุกรมบาลี ไทย อังกฤษ สั้นเสกถด.

พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๒.

คำรุงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ. เรื่องประติษฐานพระสังฆสยามวงศ์ ณ ลังกาทวีป.

ม.ป.ท., ๒๕๕๕.

_____ . ตำนานพระพุทธรูปเจดีย์. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์

คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๑๘.

เทพครุฑานุศิษย์, หลวง (ทวี ธรรมรัช). ชาตูปที่ปิกา. พิมพ์ครั้งที่ ๓. พระนคร :

มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๐๘.

_____ . บาลีไวยากรณ์พิเศษ เล่ม ๑ นาม. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร :

มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๕.

_____ . บาลีไวยากรณ์พิเศษ เล่ม ๓ อาชยาค. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร :

มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๕.

นาคะประทีป. สัมภารวิบาก. พิมพ์ครั้งที่ ๔. พระนคร : สำนักพิมพ์ ส. ธรรมภักดี, ๒๕๐๘.

นิบาตชาดกฉบับหอสมุดควชิรญาณ. เล่ม ๖ ตักนิบาต. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์

โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๕๒๗.

_____ . เล่ม ๑๕ ตีสตนิบาต. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๕๓๐.

_____ . เล่ม ๒๒ มหานิบาต. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๕๓๔.

บริหารเทพธานี, พระ. ประวัติศาสตร์ชาติไทย เล่ม ๑. กรุงเทพมหานคร :

ศิลปาบรรณาคาร, ๒๕๑๘

บุญมี พิมพ์โพธิ์ (ป.๘). เคล็ดฉบับบาลีไวยากรณ์. พระนคร : โรงพิมพ์วัฒนาพานิช, ๒๕๐๐.

ป. หลงสมบุญ. พจนานุกรมบาลี-ไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, ๒๕๑๘.

ปราชญ์นิยา นาม มัชฌิมนิกายกุฎกถา คติโย ภาโต, มัชฌิมปณาสเก พุทธินายสุตตะวณฺณา.
พระนคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๖๓.

ปริมาณุชิตินโรส, สมเด็จพระ. พระปฐมสมโพธิกถา. พระนคร: โรงพิมพ์ธรรมบรรณา-
การ, ๒๕๑๗.

ปิ่น มุกข์นัต. ประมวลศัพท์พุทธศาสนา. พระนคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๐๕.

ป๋วย แสงฉาย (ป.๕). หลักปฐมสมโพธิ. พระนคร: โรงพิมพ์ ลูก ส. ธรรมภักดิ์, ๒๕๐๐.

แปลก สนิธิรักษ์ (ป.๕). พจนานุกรมบาลี-ไทย. พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๐๖.

แปลก สนิธิรักษ์ (ป.๕) และ สวัสดิ์ สวัสดิ์พินิจจันทร์ (ป.๕). ศัพท์ศาสนา. พระนคร:
ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๐๓.

พญาลีไท. ไตรภูมิพระร่วง. กรุงเทพมหานคร: ศิลปบรรณาการ, ๒๕๐๔.

พระไตรปิฎกภาษาไทย. ๔๕ เล่ม, เล่ม ๑๓ มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปณาสก. พระนคร: โรงพิมพ์
การศาสนา, ๒๕๑๔.

_____ . เล่ม ๑๔ สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การ
ศาสนา, ๒๕๑๔.

_____ . เล่ม ๓๓ ชุทฺถนิกาย อปทาน ภาค ๒ พุทธวงศ์-จริยาปิฎก. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๑๔.

พระราชวรมนี (ประยูทธ ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณ
วิทยาลัย, ๒๕๑๔.

พระวิสุทธิสมโพธิ (เจีย ป.๕). พจนานุกรมกัมมวิยาอาชยาต. พิมพ์ครั้งที่ ๔. พระนคร: โรงพิมพ์
เลียงไต้ยง, ๒๕๕๕.

พระมหาจรัส ฐิติโชติ. คู่มือบาลีไวยากรณ์ฉบับแก้ไขใหม่. ขอนแก่น: โรงพิมพ์คังนารา-
วิทยา, ๒๕๐๓.

พระมหานิยม อุตฺโตโม (ป.๗). บันทึกบทเรียนบาลีไวยากรณ์. ขอนแก่น: โรงพิมพ์คังนารา-
วิทยา, ๒๕๒๑.

โพธิรังษีเถระ. จามเทวีวงศ์. แปลโดย พระยาปริยัติธรรมธาดา (แพ ตาละด็กนมน) และ
พระญาณวิจิตร (สิทธิ โรจนานนท์). พิมพ์ครั้งที่ ๔. พระนคร: เกษมบรรณกิจ-
เทรดดิ้ง, ๒๕๑๖.

รัตนปัญญาเถระ. ชินกาลมาลีปกรณ์. แปลโดย ร.ค.ท. แสง มนวิฑูร. กรุงเทพมหานคร :
ศิลปากร, ๒๕๓๗.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๓. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. พระนคร :
โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๑๕.

วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยา. บาลีไวยากรณ์. พิมพ์ครั้งที่ ๒๕.
กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๕.

_____ . ธรรมวิภาค ปรีเฉที่ ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๓๑. กรุงเทพมหานคร :
มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๘.

_____ . พุทธประวัติ เล่ม ๑. พิมพ์ครั้งที่ ๔๔. พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย,
๒๕๑๘.

สรรพกิจโกศล, ชุน. วิมุตตสังคหวิภาค พระอภิธรรมัตถสังคหะ ปรีเฉที่ ๕. พระนคร :
โรงพิมพ์อ่ำพลพิทยา, ๒๕๑๒.

สยามบรรณดุส เตปิตกั สุตทนต์ปิฎเก ที่ระนิกายดุส ปาฎิกวคโค. กรุงเทพมหานคร :
มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐.

สุชีพ ปุณฺณานุภาพ. พจนานุกรมศัพท์พระพุทธศาสนา ไทย อังกฤษ อังกฤษ ไทย.
พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : เกษมบรรณกิจ, ๒๕๑๔.

สุธีวงศ์ พงษ์ไพบูลย์. อุปกรณ์วรรณคดีพุทธศาสนาเมื่อพระปฐมสมโพธิกถา. สงขลา :
วิทยาลัยวิชาการศึกษาสงขลา, ม.ป.ป.

สุภัทรทิศ ทิศกุล, ม.จ. ศิลป์ในประเทศไทย. พระนคร : กรุงเทพมหานครพิมพ์, ๒๕๑๒.

เสถียร นุคยางกูร. พระยามลิินทร์ เล่ม ๒. เสถียร นุคยางกูร, รวบรวม. พระนคร :
โรงพิมพ์คณะช่างจำกัค, ๒๕๔๕.

อารยันคคุปต์. พุทธบารมี. พระนคร : สำนักพิมพ์จำลองศิลป์, ๒๕๐๐.

วิทยานิพนธ์

ละเอียค วิสุทธิแพทย. "ข้างในวรรณคดีสันสกฤตและวรรณคดีบาลี." วิทยานิพนธ์ปริญญา -
มหาบัณฑิต แผนกวิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖.

เอกสารอื่น ๆ

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. คณะมนุษยศาสตร์. ภาควิชาประวัติศาสตร์. รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์และโบราณคดี ครั้งที่ ๖. ตานนาไทย. เชียงใหม่: ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๑๐.

สัมภาษณ์

มนตรี จันทรวงศ์. ผู้ช่วยแขวงกรมทางพะเยา จังหวัดพะเยา. สัมภาษณ์ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๒.
พระอริยานุวัตร. รองเจ้าคณะจังหวัดมหาสารคาม. สัมภาษณ์ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๒.

BIBLIOGRAPHY

Books

- Buddhadatta, A.P. Concise Pali-English Dictionary. Colombo: Colombo Apothecaries Co., 1968.
- David Rhys, T.W. Pāli-English Dictionary. London: The Pali Text Society, 1972.
- Geiger Wilhelm. Pāli Literature and Language. 2d ed. Delhi: Muchiram Manoharal, 1968.
- Malalasekera, G.P. Dictionary of Pali Proper Names. London: Luzae & Company Ltd., 1960.
- Minayeff, J. "Anāgata-Vamsa" in Journal of the Pali Text Society, pp.33-53. Edited by J. Minayeff. London: The Pali Text Society, 1886.
- Monier - William, Sir Moier. A Sanskrit-English Dictionary. 5th ed. Delhi: Motilal Banarsidass, 1974.
- Saddhalissa, H. The Birth-Stories of Ten Bodhisaltas and the Dasabodhisattuppattikatha. London: The Pali Text Society, 1975.

ภาคผนวก

กัปป์ คือ ระยะเวลาอันยาวนานที่ไม่สามารถคาดคะเนได้ ในศาสนาฮินดูถือว่าเป็นระยะเวลาระหว่างสร้างโลกจนโลกปรลัยไป เป็นวัฏจักรแห่งเวลาที่แทนกลางวันและกลางคืนของพระพรหม

ในทางพุทธศาสนา แบ่งกัปป์ออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ คือ

๑. สุธัญญกัปป์ คือ กัปป์ที่ว่างเปล่าจากพระพุทธรเจ้าทั้งหลาย พระปัจเจกพุทธรเจ้าทั้งหลาย และพระเจ้าจักรพรรดิ ดังนั้น จึงถือว่าเป็นกัปป์ที่ว่างเปล่าจากผู้มีบุญทั้งหลาย

๒. อสุธัญญกัปป์ คือ กัปป์ที่มีผู้มีบุญมาอุบัติ โดยเฉพาะพระพุทธรเจ้า แบ่งเป็น ๕ ชนิด คือ

ก. สาราณกัปป์ คือ กัปป์ที่เป็นแกนสาร มีพระพุทธรเจ้ามาตรัสรู้ ๑ พระองค์

ข. มัชฌกัปป์ หมายถึง กัปป์ที่ช่องไส มีพระพุทธรเจ้ามาตรัสรู้ ๒ พระองค์

ค. วรกัปป์ หมายถึง กัปป์ที่ประเสริฐ มีพระพุทธรเจ้ามาตรัสรู้ ๓ พระองค์

ง. สารามัชฌกัปป์ คือ กัปป์ที่เป็นแกนสารและช่องไส มีพระพุทธรเจ้ามาตรัสรู้ ๔ พระองค์

จ. ภัททกัปป์ หมายถึง กัปป์ที่เจริญ มีพระพุทธรเจ้ามาตรัสรู้ ๕ พระองค์ ปัจจุบันนี้เป็นภัททกัปป์ ภัททกัปป์นี้ มีพระพุทธรเจ้าตรัสรู้มาแล้ว

๔ พระองค์ คือ พระกกุสันธพุทธรเจ้า เป็นองค์ที่ ๑

พระโกนาคมนพุทธรเจ้า เป็นองค์ที่ ๒ พระกัสสปพุทธรเจ้า เป็น

องค์ที่ ๓ พระโคตมพุทธรเจ้า เป็นองค์ที่ ๔ ยังเหลือองค์ที่ ๕

คือ พระศรีอริยเมตตไตรย จะมาตรัสรู้เป็นองค์ถัดไปต่อจาก

พระโคตมพุทธรเจ้า^๑

^๑ Saddhatissa, H. The Birth-stories of Bodhisattas and Dasalodhisattuppattikalha, p. 94.

กามภพ ๖ คือ ภพที่ยังเกี่ยวข้องกับกาม มี ๖ ภพ หมายถึงสวรรค์ ๖ ชั้น ได้แก่

๑. จาคุมมหาราชิกา คือ ภพที่มีเทวดาผู้รักษาลोकใน ๔ ทิศ ได้แก่

ก. ท้าวธตรัฐ จอมคนธรรพ์ อยู่ทิศตะวันออก

ข. ท้าววิรุฬหก จอมกุมภภัต อยู่ทางทิศใต้

ค. ท้าววิรูปักษ์ จอมนาค อยู่ทิศตะวันตก

ง. ท้าวภูเวระหรือท้าวเวสสวัณ จอมยักษ์ อยู่ทิศเหนือ

๒. ดาวดึงส์ เป็นสวรรค์ชั้นที่ ๒ และเป็นที่อยู่ของเทวดาชั้นผู้ใหญ่ ๓๓ องค์ สวรรค์ชั้นนี้ปกครองโดยท้าวสักกะหรือพระอินทร์

๓. ยามะ เป็นสวรรค์ชั้นที่ ๓ มีท้าวสุยามเป็นจอมเทวดาในชั้นนี้

๔. कुสิต เป็นสวรรค์ชั้นที่ ๔ มีท้าวสันคุสิตเป็นจอมเทวดา เป็นภูมิที่ประเสริฐ กว่าเทวดาชั้นอื่น ๆ เพราะพระโพธิสัตว์ทุก ๆ พระองค์ ก่อนจะมาบังเกิด ในมนุษยโลก และโคตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ย่อมบังเกิดในชั้นคุสิตนี้ก่อนทั้งสิ้น

๕. นิมมานรดี มีท้าวนิมมานรดี เป็นจอมเทวดาในชั้นนี้

๖. ปรนิมมิตวสวัตตี มีท้าวปรนิมมิตวสวัตตี เป็นจอมเทวดา^๑

ซังฆีพราหมณ์หรือโสณพราหมณ์

เป็นพราหมณ์มหาศาลผู้หนึ่ง มีชีวิตอยู่ในสมัยพระพุทธเจ้า เขาได้รับยกย่องว่า เป็นผู้แตกฉานในไตรเพท นอกจากนี้ ยังเป็นผู้มีชื่อเสียงในด้านความร่ำรวยเท่ากับ ตารุกข-พราหมณ์, โปกขรสาติพราหมณ์ และชานูโสติพราหมณ์ และ โตเทยพราหมณ์

ซังฆีพราหมณ์ อาศัยอยู่ในหมู่บ้านโอปาสาทะ อันเป็นที่พระเจ้าปเสนทิโกศล พระราชทานให้แก่เขา เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จมาถึงโอปาสาทะ ซังฆีพราหมณ์ได้ไปเฝ้า พระพุทธองค์ที่ราวป่าอิจฉานังคละ ทั้ง ๆ ที่ถูกคัดค้านจากพวกพราหมณ์ที่เป็นเพื่อนทั้งหลาย เราไม่ทราบว่า ซังฆีจะเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต แม้ว่าพระพุทธโฆมะจะกล่าวว่า เขานับถือ

^๑ แปลก สนธิรักษ์ และ สวัสดิ์ สวัสดิ์พินิจจันทร์, ศัพท์ศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๐๓), หน้า ๘๗.

พระพุทธเจ้าอย่างยิ่งก็ตาม

โตเทยพรหมณ

โตเทยพรหมณเป็นพรหมมหาศาล จัดอยู่ในพวกพรหมดตัมมชอลีเยงเคน พระพุทธโฆษาจารย์ กล่าวว่า เขาอาศัยอยู่ที่คหิคาม เป็นบิดาของสุภพรหมณ และเป็นพี่ปรีชาของพระเจ้าปเสนทิโกศล แม่เขาจะร่ำรวย แต่ก็เป็นคนตระหนี่มาก เมื่อตายแล้ว เขาเกิดเป็นสุนัขในบ้านเขาเอง ซึ่งสุภพรหมณเป็นลูก ชอบหมาตัวนี้มาก เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จไปเยี่ยมสุภพรหมณ หมายตัวนั้นเท่า พระพุทธองค์ทรงปรามมัน โดยเรียกชื่อมันว่า โตเทยยะ สุภพรหมณไม่ทราบว่าหมายตัวนั้นเคยเป็นบิดาของตน จึงปฏิบัติกับมันเหมือนหมาทั่วไป แต่พระพุทธเจ้าทรงพิสูจน์ให้สุภพรหมณเห็นว่า หมายตัวนั้นคือโตเทยพรหมณบิดาของเขา โดยให้หมาไปบอกที่พี่ทรัพย์สมบัติไว้ให้สุภพรหมณทราบ ต่อมาหมายตัวนั้นตายแล้ว ไปเกิดในนรก

นาลาคิริ

ชางนาลาคิริ เป็นชางพระที่นั่งของพระเจ้าอชาตศัตรูแห่งแคว้นมคธ ชางเชือกนี้ ถูกเทวทัตใช้ เป็นเครื่องมือให้ร้ายพระพุทธเจ้า ขณะเสด็จออกบิณฑบาตในเมืองราชคฤห์ โดยไปคบคิดกับพระเจ้าอชาตศัตรูให้รับสั่งให้นายคราฐชางปล่อยชางนาลาคิริในเวลาเขาคงกับเวลาที่พระพุทธเจ้าเสด็จออกบิณฑบาต ขณะนั้น ชางนาลาคิริกำลังตกมัน กำลังคุกรายพวกคราฐชาง เมื่อเห็นพระพุทธเจ้าเสด็จออกบิณฑบาต ก็ปล่อยชางนาลาคิริออกไปตามรับสั่งของพระเจ้าอชาตศัตรู ชางจึงวิ่งมาในทางที่พระพุทธเจ้าเสด็จพระราชดำเนินอยู่ มันส่งเสียงร้องกึ่ง ชูวง ยงกา กระหึบเท้าจนแผ่นดินสะเทือน เองาทิมแทงทุกสิ่งที่ยาวหนามันให้พินาศย่อยยับลง แล้ววิ่งตรงเข้ามาหาพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าทรงแฉมเมตตามันคาลให้

^๑ G.P. Malalasekera, Dictionary of Pali Proper Names, Vol. 1 (London: Luzac & Company Ltd., 1960), p. 836.

^๒ Ibid., pp. 1038 - 1039.

ช่างนาลาศิริละพยศ กลายความคร่ำครวญ กลายเป็นช่างอารมณ์ดี ไม่ทำร้ายผู้ใดอีก
เสร็จแล้ว ก็เสด็จกลับพระเวฬุวัน พร้อมด้วยหมู่ภิกษุสงฆ์

ในอนาคตวงศ์ กล่าววาทาช่างนาลาศิริ เป็นพระโพธิสัตว์ จะได้เป็นพระ
พระพุทธเจ้าในอนาคต

นิมิตนอญใหญ่ ๗๖ ประการ

๑. มีแสงสว่างหาที่ประมาณมิได้ แฉไปในหมื่นโลกธาตุ
๒. คนตาบอดก็กลับมียศาคี
๓. คนหูหนวกได้ยินเสียง
๔. คนใบ้พูดได้
๕. คนหลังคคค้อมมีตัวตรง
๖. คนเปลี้ยเดินได้
๗. สัตว์ที่ถูกพันธนาการหลุดออกสิ้น
๘. ไฟในรถทั้งปางดับ
๙. ความหิวกระหายในเปรตวิสัยระงับไป
๑๐. ภัยไม่มีแก่สัตว์เคี้ยวจวนทั้งหลาย
๑๑. โรคและกิเลสของสัตว์ทั้งปางระงับไป
๑๒. คนทั้งหลายพากันควมถอยคำอันหวาน
๑๓. มาและช่างทั้งปางสงเสียง ร่อง กอง
๑๔. คนกรทั้งปางคั้งขึ้นเอง
๑๕. เครื่องประดับของมนุษย์กระทบกันมีเสียงคั้งกังวาน

ละเอียดย วิสุทธิแพทย์, "ช่างในวรรณคดีสันสกฤตและวรรณคดีบาลี"

(วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๒), หน้า ๑๒๕ - ๑๓๑.

๑๖. ทิศทั้งปวงแจ่มใส
๑๗. ลมอ่อนเย็นพัดมาทำให้เกิดความสุขแก่สัตว์ทั้งหลาย
๑๘. ฝนนอกฤดูกาลใดตกลงมา
๑๙. มีน้ำพุ่งจากพื้นดินไหลไป
๒๐. ฝูงนกหยุดกิน
๒๑. แม่น้ำทั้งหลายหยุดไหล
๒๒. น้ำในมหาสมุทรมีรสหวาน
๒๓. พืชทั้งปวงคารคาชไปคยคอกปทุม ๕ อย่าง
๒๔. ดอกไม้ทั้งปวงทั้งในน้ำและบนบกบานพร้อมกัน
๒๕. ต้นไม้ กิ่งไม้ เครือไม้ทั้งหลาย มีคอกปทุมบานทั่วไป
๒๖. คอกปทุมพร้อมกันบุคชุนมาจากแดนศิลาแห่งละ ๗ ดอก
๒๗. มีคอกปทุมลอยยอยอยู่ในอากาศ
๒๘. มีฝนดอกไม้ตกลงมาโดยรอบ
๒๙. มีทิพย์ดนตรีบันลือเสียงในอากาศ
๓๐. มีพิศาวลวิชนี อมรวิคยกลืนดอกไม้ ในพื้นโลกธาตุ
๓๑. โลกัณฑ์นรกมีแสงสว่าง
๓๒. ประศุหนาคางเบิกคอกเอง

ปเสนทิโกศล

ปเสนทิโกศล คือ ฌัฏฐิยแห่งแคว้นโกศลในสมัยพระพุทธเจ้ายังมีพระชนมอยู่ พระองค์เป็นโอรสของพระเจ้ามหาโกศล ทรงได้รับการศึกษาจากคักกสิลา ในระหว่างที่ทรงศึกษาอยู่นั้น พระองค์มีเพื่อนคือ เจ้าชายดิจฉวี พระนามว่า มหาลิ และเจ้าชายพันธุละ แห่งแคว้นมัลละ

เมื่อพระองค์เสด็จกลับบ้านเมือง พระบิดาทรงพอพระทัยในศิลปศาสตร์ของเจ้าชายปเสนทิโกศล จึงยกราชสมบัติให้พระองค์ครอบครอง เมื่อพระองค์เสวยราชย์แล้ว พระเจ้าปเสนทิ ทรงมอบ อำนาจให้แก่ฝ่ายบริหารอย่างเต็มที่และทรงเป็นเพื่อนกับคนคัมภีร์หลาย พระเจ้า ปเสนทิทรงเป็นผู้เลื่อมใสในพระพุทธเจ้าตั้งแต่แรกจนกระทั่งพระองค์สิ้นพระชนม์ พระองค์ มักเสด็จไปเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อทูลถามปัญหาต่าง ๆ เสมอ

ในบั้นปลายพระชนม์ชีพของพระองค์ พระเจ้าปเสนทิ ถูกอำมาตย์ที่มิถการายณะ และ เจ้าชายวิฑูทกะ โอรสที่ประสูติแต่นางवासภยัตติยา ธิดาของพระเจ้ามหานาม แห่ง กรุงกบิลพัสดุ์ เป็นกบฏต่อพระองค์ขณะที่พระองค์เสด็จไปเฝ้าพระพุทธเจ้าที่เมทศคุมปะ เมื่อ พระเจ้าปเสนทิ ทรงทราบเรื่องนี้ จึงเสด็จไปที่กรุงราชคฤห์ เพื่อขอกำลังทหารจาก พระเจ้าอชาตศัตรูมาช่วยกู้บัลลังก์ แต่พระองค์เสด็จถึงกรุงราชคฤห์ช้าไป ประตูเมืองจึงปิดกั้น พระองค์ทรงพักอยู่นอกกำแพงเมือง เนื่องจากพระองค์ทรงหมกกำลังและทรงอ่อนแอเพียงเพราะการ เค้นทาง ดังนั้น พระองค์จึงสิ้นพระชนม์ ณ ที่นั้นในราตรีนั่นเอง Rhys Davids มีความเห็น ว่า พระเจ้าปเสนทิเป็นพระนามทางราชการ พระนามจริงคือ อคินิทัตต์ โดยอ้างใน ทิพยาวทานะว่า กษัตริย์ผู้ประทาน อุกกัถตา แก่ไปกขรสาติพราหมณ มีชื่อว่า อคินิทัตต์ ตามขนาดดวงศ กล่าวไว้ว่า พระเจ้าปเสนทิ เป็นพระโพธิสัตว์ พระองค์จะได้เป็น พระพุทธเจ้าองค์ที่ ๔ ในอนาคต

ปัจจัยการ ๑๒ หรือ ปฏิจจสมุปบาท

ปัจจัยการ ๑๒ หรือ ปฏิจจสมุปบาท คือ การเกิดขึ้นแห่งธรรมทั้งหลายเพราะ อาศัยกัน ไคแก่

๑ และ ๒	อวิชชาปุจฉยา สงขาร	อวิชชา เป็นปัจจัยให้เกิดสังขาร
๓	สงขารปุจฉยา วิญญาณ	สังขาร เป็นปัจจัยให้เกิดวิญญาณ
๔	วิญญาณปุจฉยา นามรูป	วิญญาณ เป็นปัจจัยให้เกิดนามรูป
๕	นามรูปปุจฉยา สฬายตน	นามรูป เป็นปัจจัยให้เกิดสฬายตนะ
๖	สฬายตนปุจฉยา ผัสโส	สฬายตนะ เป็นปัจจัยให้เกิดผัสสะ
๗	ผัสสปุจฉยา เวทนา	ผัสสะ เป็นปัจจัยให้เกิดเวทนา
๘	เวทนาปุจฉยา ตมฺหา	เวทนา เป็นปัจจัยให้เกิดตมฺหา
๙	ตมฺหาปุจฉยา อูปทาน	ตมฺหา เป็นปัจจัยให้เกิดอูปทาน
๑๐	อูปทานปุจฉยา ภาโว	อูปทาน เป็นปัจจัยให้เกิดภพ
๑๑	ภวปุจฉยา ชาติ	ภพ เป็นปัจจัยให้เกิดชาติ
๑๒	ชาติปุจฉยา ชรามรณะ	ชาติ เป็นปัจจัยให้เกิดชรามรณะ

ปาลีโลกะ

ข้างปาลีโลกะ เป็นข้างที่สำคัญยิ่งตัวหนึ่งในพุทธศาสนา เพราะเป็นข้างที่ได้
 ประณมิตีพระพุทธเจ้าตลอดพรรษาที่ ๑๐ นับแต่พระองค์ตรัสรู้ เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จไปประทับ
 จำพรรษาที่ชายป่ารกชัฏวัน ไกลหมู่บ้านปาลีโลกะ ไม่ไกลจากเมืองโกสัมพี การที่ข้างปาลีโลกะ
 ได้และจากโหลงมาอาศัยอยู่ที่ชายป่ารกชัฏวัน ป่านั้น จึงมีชื่อปาลีโลกะไปค้าย

มีเรื่องเล่าว่า เมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่เมืองโกสัมพี ภิกษุชาวโกสัมพีทะเลาะ
 วิาทกันค้ายเรื่องเพียงเล็กน้อย แม่พระองค์จะทรงคัดค้านไม่ให้ทะเลาะกัน ให้ความ
 พรมเพียงกันถึง ๓ ครั้ง ภิกษุเหล่านั้นก็หาข้อพิงถ้อยคำของพระองค์ไม่ จนแตกแยกกันเป็น
 ๒ พวก ดังนั้นพระองค์จึงทรงหลีกออกจากหมู่พระภิกษุนั้นไปแต่พระองค์เดียว โดยเสด็จไปประทับ
 อยู่ที่ชายป่ารกชัฏวัน แล้วประทับจำพรรษาอยู่ที่ป่านั้น ส่วนข้างปาลีโลกะก็เกิดเบื้อหน่ายกับ

พระราชาภุมนี (ประยูทฺธิ ปยุตฺโต), งานบุญกรรมพุทธศาสตร์.

กรุงเทพมหานคร: มหาวชิราลงกรณวิทยาลัย, ๒๕๑๔, หน้า ๒๑๔ - ๒๑๕.

การรวมอยู่กับข้างเป็นจำนวนมากในโคลง ซึ่งตอนนั้นทำหน้าที่หัวหน้าโคลงอยู่ จึงแยกไป
ดำรงชีวิตเป็นอิสระแต่ผูกแบบข้างโขน

เมื่อข้างปาลีไลยกะไปถึงที่พระพุทธรูปเจ้าประทับ ก็เข้าไปทำความเคารพ
พระพุทธรูปด้วยความเลื่อมใส เมื่อไม่เห็นสิ่งอื่นเป็นเสนาสนะของพระองค์ จึงช่วยปรับ
พนักที่โคนศาละ ซึ่งเป็นที่ประทับนั้นให้ราบเรียบและช่วยปิดกวาดบริเวณในสะอาด ต่อจาก
นั้น ก็ปรนนิบัติพระพุทธรูปเจ้า โดยเตรียมน้ำสำหรับฉันและน้ำสำหรับใช้ โดยไขวงจจับหมอนำ
คักนำมาเตรียมไว้ให้พร้อม นอกจากนี้ยังไปหาผลไม้ต่าง ๆ มาถวายพระพุทธรูปเจ้า เมื่อ
พระพุทธรูปเจ้าเสด็จไปบิณฑบาตในหมบาน พญาช่างก็ตามส่งเสด็จจนถึงชายป่า และคอยรับ
เสด็จเมื่อพระพุทธรูปเจ้าเสด็จออกจากหมบาน พญาช่างจะคอยรับบาตรและจีวรไปส่งจนถึงที่
ประทับ ต่อจากนั้น ก็ถวายงานพัดควยกิ่งไม้ เวลากลางวันพญาช่างก็ถือหมอนไปใหญ่ควย
งวง เดินไปมาตามชายป่าเพื่อระวังภัยให้พระพุทธรูปเจ้าจนถึงเวลาเช้า เมื่อถึงเวลาเช้า
พญาช่างจึงจัดเตรียมน้ำสรงพระพักตร์ถวาย ก็จิวตริเหล่านี พญาช่างได้ปฏิบัติต่อพระองค์
เป็นประจำตลอดพรรษา เกี่ยวกับข้างปาลีไลยกะนี้ ก็มีรอนาคดวงศกกล่าววา ข้างตัวนี้จะ
โคตรัสรู้ เป็นพระพุทธรูปเจ้าพระนามว่า สุมังคลพุทธรูปเจ้าในอนาคต ๖

มหาพรหม

ทวามหาพรหม หมายถึง พรหมเป็นใหญ่ในรูปพรหมทั้งหลาย ที่ได้ปฐมญาณก็มี ที่
โคตติยานก็มี ที่โคตติยานก็มี และหมายถึงพรหมที่โคจรตลอดในชั้นสุทธาวาสควย ใน
พระปฐมสมโพธิ มีกล่าวขอทวามหาพรหม ๒ องค์ คือ ฐฎการพรหมและสหมัมบดีพรหม ซึ่งเป็น
พรหมในชั้นสุทธาวาส ส่วนในไตรภูมิพระร่วง หมายถึงเอาพรหมที่อยู่ในชั้นอกนิฐพรหมทั้งหมด
พรหมองค์ใด เป็นอาทิพรหมในกัป พรหมองค์นั้น จะเป็นผู้นำเครื่องอัฐบริขารมาถวาย
พระโพธิสัตว์จะโคตรัสรู้ เป็นพระพุทธรูปเจ้า แล้วนำเอาเครื่องทรงของพระโพธิสัตว์ไป
ประดิษฐานไว้ที่สุสเจดีย์ ในชั้นอกนิฐพรหม ๒

๖ ละเอียก วิสุทธิแพทย, "ข้างในวรรคคีสันสกฤตและวรรคคีปาลี", หน้า
๑๖๔ - ๑๖๖.

๒ พญาธิ, ไตรภูมิพระร่วง, (พระนคร: ศิลปวัฒนธรรม, ๒๕๐๔), หน้า
๒๔๓ - ๒๔๔.

มหาปรีสลักษณะ ๓๒ ประการ

มหาปรีสลักษณะ ๓๒ ประการ ไคแก

๑. มีพื้นพระบาททั้ง ๒ เต็มเสมอกัน
๒. มีลายกงจรดอยู่ที่พื้นพระบาททั้ง ๒
๓. มีชนพระบาทยาว
๔. มีนิ้วพระบาทและนิ้วพระหัตถ์ยาวเรียว
๕. มีพื้นฝ่าพระหัตถ์และฝ่าพระบาทอ่อนนุ่ม
๖. มีลายตาข่ายที่ฝ่าพระหัตถ์และฝ่าพระบาท
๗. มีอริชขอพระบาทตั้งลอยอยู่หลังพระบาท กลับกลอกไคคลอง
เมื่อทรงดำเนินนึกกับสามัญชน
๘. มีพระขงมรีเรียว มีสีฐานคุดแข็งแห่งเนื้อทราย
๙. เมื่อทรงประทับยืนตรง พระหัตถ์ทั้ง ๒ ข้างห้อยลงถึงพระชานุ
๑๐. มีพระคุดหอนลับอยู่ในฝ่า คุดคุดแห่งโคและช้าง
๑๑. มีพระฉวีวรรณเหลืองงามตั้งสีทอง
๑๒. มีพระฉวีวรรณละเอียด มิได้มีธุลีละอองติดองค์พระกาย
๑๓. มีเส้นพระโลมาขุมละ ๑ เส้น
๑๔. มีพระโลมาคำสนธิ เวียนขวา ปลายงอนขึ้นข้างบน
๑๕. มีพระกายตั้งตรงคุดทวามหาพรหม
๑๖. มีพระมังสะหนาในที่ ๗ แห่ง คือ หลังพระหัตถ์ทั้ง ๒ หลัง พระบาททั้ง ๒
พระอঙ্গาทั้ง ๒ ข้าง และลำพระศอก
๑๗. มีพระสกลกายบริบูรณ์ คุดกึ่งทอนหน้าของพญาราชสีห์
๑๘. มีพื้นพระปฤษฎางค์ราบเหมือนแผ่นกระดานทอง
๑๙. มีส่วนพระกายเท่ากัน คุดปริมณฑลแห่งต้นไทร
๒๐. มีลำพระศอกกลมงามเสมอกับเขาคี
๒๑. มีเส้นประสาทสำหรับรับรสอาหารประมาณ ๗ พันเส้น
๒๒. มีพระหนุคุดคางพญาราชสีห์

๒๓. มีพระหนวดถวน ๔๐ ชี ข้างละ ๒๐ ชี
๒๔. มีพระหนวดเรียบเสมอกัน
๒๕. มีพระหนวดเรียบสนิทไคหาง
๒๖. เชี่ยวพระหนวดทั้ง ๔ ขาวบริสุทธิ์
๒๗. มีพระชิวหาอ่อนและยาว
๒๘. มีพระสุรเสียงคัจฉียงทวามหาพรหม
๒๙. มีดวงพระเนตรทั้ง ๒ ข้างมองใสงามดุจตาลูกโคทิ้งคลอด
๓๐. มีพระเนตรเป็นสีนิลค่าสนิท
๓๑. มีพระอุณาโลมขึ้นที่ระหว่างพระโขนง เวียนขวา
๓๒. มีหน้าพระเกศาเป็นขอบเสมอกัน^๑

สุภพราหมณ์

สุภพราหมณ์ เป็นบุตรของโตเทยพราหมณ์ เขาได้ไปเฝ้าพระพุทธเจ้าที่กรุงสาวัตถี ทูลถามปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับธรรมะเปรียบเทียบกับคำสอนของพราหมณ์ในเรื่องความหลุดพ้นอันสูงสุด เขายอมรับว่าไม่มีใครในพวกพราหมณ์หรือนักปราชญ์โบราณมีความเข้าใจในเรื่องนี้อย่างถ่องแท้ เขาอาจกล่าวของไปกขรชาติพราหมณ์ที่ว่า ไม่มีใครมีความรู้เห็นอมนุษย์ธรรมคำ แม่แต่พระโคตมพุทธเจ้า พระพุทธของคฤหัสถ์ตอบว่า ไปกขรชาติพราหมณ์ไม่สามารถแม่แต่จะอ่านความคิดของหญิงคนใช้ของเขาที่ซ่อน ปุณณิกาได้ ครั้นแล้วพระพุทธเจ้าทรงชักจูงให้เขามีความเชื่อว่า ตัวเขาได้พบวิธีที่จะได้เขาไปอยู่ร่วมกับพระพรหม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ สมเด็จพระพรมาณูชิตชินโรส, พระปฐมสมโพธิกถา, (พระนคร : โรงพิมพ์ธรรมบรรณาการ, ๒๕๑๗), หน้า ๕๕-๖๕.

และทรงสอนเรื่องพรหมวิหาร ๔ แก่เขา สุกพรหมณ์ยอมรับนับถือตามที่พระพุทธองค์ทรง
สั่งสอน ๑

อภิญญาเทวาราชหรือพญามาร

พญามาร เป็นจอมเทวดาในแดนเทวปรตมาร ในสวรรค์ชั้นปรนิมมิตวสวัตตี เป็น
ผู้ที่เคยบำเพ็ญบารมีมาเพื่อขัดขวางพระสิทธัตถะไม่ให้ตรัสรู้ เป็นพระพุทธเจ้า ในปฐมสมโพธิ-
กถา กล่าววว่า หลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว ๒๐๐ กว่าปี พระเจ้าอโศกปรารถนาที่
จะฉลองพระบรมธาตุของพระพุทธเจ้า ไค้เชิญให้พระอุปคุตเถระ เป็นผู้นำป้องกันพญามาร
มิให้มาทำลายพิธีฉลอง เมื่อพญามารมาทำลายพิธีฉลองพระธาตุครั้งนั้น พระอุปคุตเถระได้
ทรมาณพญามารจนละพยศแล้วปรารถนาพุทธภูมิ ๒ ในอนาคตวงศ์กล่าวว่า พญามารนี้จะได
ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตพระนามว่า พระธรรมสามิ

อสังคยานุพยุชณะ

- อสังคยานุพยุชณะ คือ ลักษณะย่อยของพระมหาบุรุษ ๘๐ ประการ ได้แก่
๑. นิ้วพระหัตถ์และพระบาทเหลืองงาม
  ๒. นิ้วพระหัตถ์และพระบาทเรียวงาม
  ๓. นิ้วพระหัตถ์และพระบาทกลมเหมือนกลิ้ง
  ๔. พระนขาทั้ง ๒๐ มีสีแดงงาม
  ๕. พระนขาทั้ง ๒๐ มีปลายงอนขนเบองบน
  ๖. พระนขาเกลี้ยงกลมไม่เป็นรอย เป็นริ้ว
  ๗. ขอพระหัตถ์ ขอพระบาท จมอยู่ในพระมังสะ

๑ G.P. Malalasekera, Dictionary of the Pali Proper Names,
Vol. 2, pp. 1228 - 1229.

๒ สมเด็จพระพรหมญาณสังขิโนรส, พระปฐมสมโพธิกถา, หน้า ๔๒๘ - ๔๓๗.

๘. พระบาททั้ง ๒ เท่ากัน
๙. มีพระค้ำเนินงามเหมือนพญาช้าง
๑๐. พระค้ำเนินองอาจเหมือนราชสีห์
๑๑. พระค้ำเนินงามเหมือนหงส์เคิน
๑๒. พระค้ำเนินงามเหมือนโคสุภราชเคิน
๑๓. เวลางจะค้ำเนินยกพระบาทขวางชาวชนกอน
๑๔. พระชาณคื้อหัวเขาเกลี้ยงกลมไม่ปรากฏงูสุมเสบา
๑๕. มีกิริยาบุรุษบริบูรณ์
๑๖. มีพระนาภีไม่บกพร่อง
๑๗. มีสัณฐานพระอุทรลิก
๑๘. ภายในพระอุทรมีรอยเวียนขวา
๑๙. มีพระเพลากกลมเหมือนศนกลวย
๒๐. พระกรทั้ง ๒ เหมือนงวงกฤษณ
๒๑. พระอวัยวะใหญ่ทั้งปวงงามพร้อม
๒๒. พระมิ่งสะหนา บาง ในที่ควรหนา ควรบาง
๒๓. พระมิ่งสะไม่หคห
๒๔. พระกายไม่มีค่อมและไผ
๒๕. พระกายบริสุทธิ์ทั้ง เบื้องบนและเบื้องล่าง
๒๖. พระกายปราศจากมลทินทั้งปวง
๒๗. กำลังพระกายเท่ากับช้างพันโกฏิและบุรุษแสนโกฏิ
๒๘. พระนาสิกโค้ง
๒๙. สัณฐานพระนาสิกงามแฉลม
๓๐. ริมพระโอษฐ์ของบนเบองค้ำเสมอกัน มีสีแสดดี
๓๑. พระทนต์บริสุทธิ์ไม่มีอะไรติด
๓๒. พระทนต์ขาวเหมือนสังข์ขี้ขี้ด
๓๓. พระทนต์เกลี้ยงไม่เป็นริ้วเป็นรอย

๓๘. พระอินทร์ทั้ง ๕ งามบริสุทธ
๓๙. พระเขี้ยวแก้วทั้ง ๔ กลมบริบูรณ์
๔๐. พระพิศมัยยาวสวย
๔๑. พระปรารังคงามเปล่งปลั่ง
๔๒. ลายพระหัตถ์มีรอยลึก
๔๓. ลายพระหัตถ์มีรอยยาว
๔๔. ลายพระหัตถ์มีรอยตรง
๔๕. ลายพระหัตถ์มีรอยแฉก
๔๖. มีพระรัศมีรอบพระกายข้างละ ๑ วา
๔๗. กะพุงพระปรารังคทั้ง ๒ เองคง
๔๘. กะบอกพระเนตรกว้างยาวพอสวมกัน
๔๙. ดวงพระเนตรมีประสาททั้ง ๕ บริสุทธ
๕๐. ปลายเส้นพระโลมา ไม่คดไม่งอ
๕๑. พระชีวหามีสี่ฐานงาม
๕๒. พระชีวหาอ่อนและแฉก เขม
๕๓. พระกรรพทั้ง ๒ ยาวเหมือนกลีบดอกปทุม
๕๔. ช่องพระกรรพมีสี่ฐานกลมงาม
๕๕. พระเส้นไมหคหุในที่ใด ๆ
๕๖. แฉกพระเส้นจมอยู่ในพระมิ่งสะ
๕๗. พระเศียรมีสี่ฐานเหมือนฉัตรแก้ว
๕๘. พระนลาตกว้างยาวพอสวมกัน
๕๙. พระนลาตมีสี่ฐานงาม
๖๐. พระโขนงโง่งเหมือนคันธนู
๖๑. พระโลมาที่พระโขนง เส้นละเอียด
๖๒. พระโลมาที่พระโขนงอกขึ้นแล้วลมราบไป
๖๓. พระโขนงใหญ่

๖๐. พระโขนงยาวสุดทางพระเนตร
 ๖๑. ฝ่าพระมิ่งสะละเอี้ยคหัวพระกาย
 ๖๒. พระกายรุ่งเรืองทวยศิริ
 ๖๓. พระกายดวงใสอยู่เป็นนิตย์
 ๖๔. พระกายสกลันเหมือนคอกปทุม
 ๖๕. พระกายมีสัมผัสนุ่ม
 ๖๖. กัดินพระกายเหมือนกลัดินกฤษณา
 ๖๗. พระโลมาเสมอกันสิ้น
 ๖๘. พระโลมาละเอี้ยค
 ๖๙. ลมหายใจละเอี้ยค
 ๗๐. พระโอบรู้งามเหมือนกำยัม
 ๗๑. กัดินพระโอบรู้งามเหมือนกลัดินคอกอุบล
 ๗๒. พระเกศาเม็ดกลัดินหอมฟุ้ง
 ๗๓. พระเกศาคำเป็นเงา
 ๗๔. พระเกศาเม็ดกลัดินหอมคังคอกโกมุท
 ๗๕. พระเกศาเส้นกลมสลวย
 ๗๖. พระเกศาคำสนิท
 ๗๗. พระเกศาเส้นละเอี้ยค
 ๗๘. พระเกศาไม่ยุ้ง
 ๗๙. พระเกศาเวี่ยนขวา
 ๘๐. มีพระเกตุมาลา กล่าวคือ เองแถวแห่งพระรัศมีขึ้นบนพระอุตม์มงคลวิโรจน์
 (กระหม่อม)

อสุรินทรานู

อสุรินทรานู เป็นอุปราชของพรหมทัตศาสูร ผู้ครองพิภพอสูรภาคเหนือ ซึ่งตั้งอยู่ที่
 อุตตรกุรุทวีป เป็นเมื่อกำดั่งกลาหาญ มีศักดิ์านุภาพมากกว่าอสูรทั้งหลาย มีกายสูงถึง ๘๘,๐๐๐ โยชน์
 ตามถ้อยคำของทนายนั้นตาจารย์ ชาวเชียงใหม่ กล่าวไว้ในสารัตถะเล่ม ๓ ว่า อันว่า
 อสุรินทรานู ซึ่งเสวยสิริสมบัติเป็นอุปราชอยู่ในพิภพอสูร ภายใต้เขาพระสุเมรุนั้น ครั้นโคพิ้ง
 กิตติศัพท์ของพระพุทธเจ้า ก็มาดำริว่า "เรานี้มีกายอันสูงใหญ่ จะไปสู่สำนักพระพุทธเจ้า
 ผู้มีพระรูปโฉมจะจอยรอย เราจะก้มตัวลงแลดูพระพุทธองค์นั้น เรามีอากัณฐ์ดวงใดเสียแล้ว"
 ในเวลาต่อมา อสุรินทรานู โคพิ้งเทพคาทั้งหลายสรรเสริญพระคุณของพระพุทธเจ้าว่า ท้าที่สุด
 มิได้ จึงดำริว่า "สมเด็จพระพุทธเจ้านั้น จะประเสริฐเป็นประการใดหนอ เทพคาจึงสรรเสริญ
 เยนยอยิ่งนัก เราจะอุทิศหาไปบูชาสักครั้งหนึ่ง แต่เราจะก้มจะกราบจะมองดูอย่างไรหนอ
 จึงจะเห็นพระพักตร์สมเด็จพระพุทธองค์ใดหนอ"

ในครั้งนั้น สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงทราบอัธยาศัยของอสุรินทรานู จึงทรง
 พระดำริว่า "ราหุจะมาสู่สำนักตถาคตครั้งนี้ จะต้อนรับอสุรินทรานูด้วยอริยาบทใดดี จะนั่ง
 จะยืนหรือจะนอนดี ถ้านั่งหรือยืนก็จะสูงเกินไป เกรงว่าราหุจะมองไม่พบหน้าตถาคต อยากระนั้นเลย
 ตถาคตจะนอนต้อนรับราหุเถิด ซึ่งจะทำให้ราหุมองพบหน้าตถาคตได้บาง" ทรงดำริแล้วจึง
 ให้พระอานนท์ปูอาสนะสำหรับไสยาสน์ภายนอกพระคันธกุฎี แล้วทรงบรรทมคณธัมมรับราหุ

เมื่ออสุรินทรานูมาถึงสำนักพระพุทธเจ้าแล้ว ก็คงแหงนหน้าขึ้นมองดูพระพุทธเจ้า
 ดูจากรกแห่งนคฺพระจันทร์ในอากาศ พระองค์จึงมีพุทธภูมิกาตรัสถามว่า "ดูอน อสุรินทรานู
 ทานามองดูตถาคตเห็นเป็นประการใดบ้าง"

อสุรินทรานู กราบทูลว่า "ขอเดชะ ข้าพระพุทธเจ้านี้ไม่ทราบเลยว่า พระองค์จะ
 ทรงพระเศียรพระคุณล้ำเลิศถึงเพียงนี้ ข้าพระพุทธเจ้าสำคัญผิดว่า เมื่อมาถึงพระองค์แล้ว
 คงมีอากัณฐ์ดวงมองดูพระองค์ได้ จึงเพิกเฉยอยู่มิได้มาสู่สำนักพระองค์ตั้งแต่แรก พระพุทธเจ้าข้า"

พระพุทธเจ้า จึงตรัสว่า ดูอน อสุรินทรานู เมื่อตถาคตนำเพ็ญบาร์มีธรรมทั้งปวงนั้น
 จะใดกมพระพักตร์ยอทอดอกิริยาที่จะบำเพ็ญบาร์มีนั้นหามิได้ ตถาคตเคยพระพักตร์ขึ้นแล้วก็
 นำเพ็ญบาร์มีทั้งปวง กายเหตุนั้น บูรารรณจะแลดูพระตถาคตนี้ จะก้มหน้าลงแลดูเหมือนอย่าง
 ทานคิณนี้หามิได้"

ครั้นแล้ว พระองค์ศรีพระธรรมเทศนาโปรด อสุรินทราหูไต่ถึงพระพุทธเจ้าเป็นที่พึงตั้งแท่นกันเป็นตมมา และเป็นผู้เปล่งวาจากล่าวคำมัสการว่า "ตสฺส" ซึ่งเป็นคำมัสการตอจาก สาคาคิริยัณห์ ที่กล่าวคำมัสการว่า "นโม"

คัมภีร์อนาคตวงศ์ กล่าวว่า อสุรินทราหูจักไต่ศรีเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต พระนามว่า นารทพุทธเจ้า

อัฐสมาบัติ หรือ สมาบัติ ๘

อัฐสมาบัติ หรือ สมาบัติ ๘ คือ คุณพิเศษที่บุคคลบรรลุ แบ่งออกเป็น

๑. รูปฌาน ๔ คือ ฌานมีรูปเป็นอารมณ์ มี

ปฐมฌาน มีองค์ ๕ คือ วิทก วิจาร ปีติ สุข เอกัคคตา

ทุติยฌาน มีองค์ ๓ คือ ปีติ สุข เอกัคคตา

ตติยฌาน มีองค์ ๒ คือ สุข เอกัคคตา

จตุตถฌาน มีองค์ ๒ คือ อุเบกขา เอกัคคตา

๒. อรูปฌาน ๔ คือ ฌานไม่มีรูปเป็นอารมณ์ มี

อากาศาณัญญาयณะ คือ ฌานที่กำหนดอากาศคือของว่างหาที่สุขมิได้ เป็นอารมณ์

วิญญาณัญญาयณะ คือ ฌานที่กำหนดวิญญาณหาที่สุขมิได้เป็นอารมณ์

อากิญจัญญาयณะ คือ ฌานที่กำหนดภาวะที่ไม่มีอะไรเป็นอารมณ์

เนวสัญญานาสัญญาयณะ คือ ฌานอันเข้าถึงภาวะมีสัญญาก็ไม่ไฉ่ ไม่มีสัญญาก็ไม่เชิง

๑ อรรถกถาอรรถกถา, พุทธปารส, หน้า ๖๘๖ - ๖๘๘.

๒ พระร อารยณี (ประยูร ปยุตโต), วรรณกรรมพุทธศาสตร์, หน้า ๑๒๒.

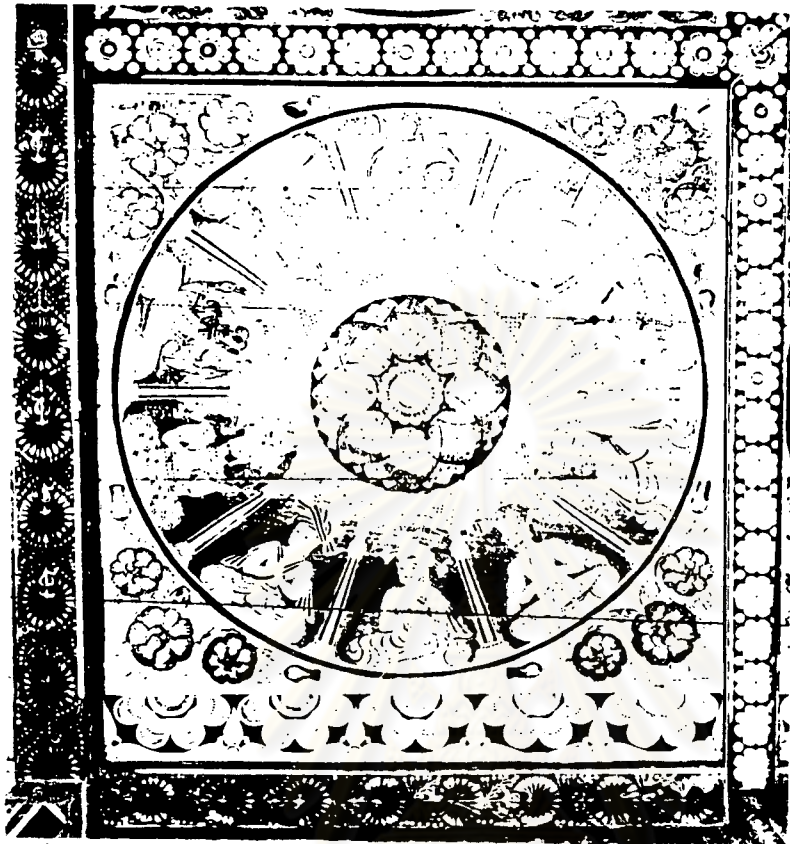

รายการภาพประกอบ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๒๕๕

By courtesy of Venerable Higgoda Khemānanda, Kandy

The fresco depicting the ten Bodhisattas on the ceiling of the
Upōsathāgāra at Malvatta, Kandy.

(จากหนังสือ D.B.K.)

ศูนย์วิทยทรัพยากร

By courtesy of Dr. Richard F. Gombrich, Oxford

The fresco depicting the ten Bodhisattas in the largest cave
temple, Daṁbulla.

PLATE I

ประวัติผู้เขียน

นายฉาน วงษ์อ่อน สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เมื่อปีการศึกษา ๒๕๐๘ และเข้าศึกษาต่อในบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แผนกภาษาตะวันออก สาขาบาลี - สันสกฤต เมื่อปีการศึกษา ๒๕๑๘ รับราชการเป็นอาจารย์ในแผนกภาษาไทย ที่วิทยาลัยครูมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม กรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๐ จนถึงปัจจุบัน.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย